

ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว:
ศึกษาพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว
พ.ศ. 2562

Problems in the Enforcement of Laws on Domestic Violence:
A Study of on Promotion, Development and Protection of Family
Institutions Act, B.E. 2562 (2019)

วันที่รับบทความ: 11 มิถุนายน 2568

สุภรา สุวรรณบัตร ^{1*}

วันที่แก้ไขบทความ: 30 มิถุนายน 2568

วันที่ตอบรับบทความ: 7 กรกฎาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมา แนวคิด และหลักเกณฑ์ทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงในครอบครัว โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับความผิดอันยอมความได้ในกรณีดังกล่าว โดยศึกษาวิเคราะห์บทบัญญัติของพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 เพื่อทำความเข้าใจเจตนารมณ์ของกฎหมายและพิจารณาประเด็นปัญหาในการบังคับใช้ โดยอาศัยการศึกษาข้อมูลเชิงเนื้อหาทางนิติศาสตร์จากตำรา เอกสารวิชาการ วารสาร วิทยานิพนธ์ และแหล่งข้อมูลออนไลน์ทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ ผลการศึกษา พบว่านิยามของ “ความรุนแรงในครอบครัว” ยังไม่ครอบคลุมรูปแบบความรุนแรงทางอารมณ์ การเงิน และการควบคุมพฤติกรรม ซึ่งล้วนเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสังคมไทยปัจจุบัน ขณะเดียวกันนิยามของ “บุคคลในครอบครัว” ก็ยังไม่ครอบคลุมความสัมพันธ์ที่มีได้จดทะเบียนสมรสหรือความสัมพันธ์ของคู่รักหลากหลายทางเพศ จึงควรมีการปรับปรุงให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมสมัยใหม่ นอกจากนี้ การบัญญัติให้ความรุนแรงในครอบครัวเป็นความผิดอันยอมความได้ยังอาจขัดต่อเจตนารมณ์ของกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองเหยื่อและลดการกระทำความรุนแรง ผู้เขียนจึงเสนอให้มีการทบทวนสถานะความผิดดังกล่าว และได้นำกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายต่างประเทศมาเปรียบเทียบเพื่อเสนอแนะแนวทางปรับปรุงกฎหมายไทยให้สามารถคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: ครอบครัว ความรุนแรงในครอบครัว ความรุนแรงทางการเงิน

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

*ผู้ประสานงานหลัก e-mail: supara.s63@rsu.ac.th

Problems in the Enforcement of Laws on Domestic Violence: A Study of on Promotion, Development and Protection of Family Institutions Act, B.E. 2562 (2019)

Received: June 11, 2025

Supara Suwannabut ^{1*}

Revised: June 30, 2025

Accepted: July 7, 2025

Abstract

This research article aims to examine the background, concepts, and legal principles related to domestic violence, with particular emphasis on the issue of compoundable offenses in such cases. This study analyses the provisions of the Promotion and Protection of Family Institution Act B.E. 2562 (2019) to understand the spirit of the law and identify legal challenges in its implementation. The research is conducted through doctrinal legal analysis, drawing upon textbooks, academic articles, journals, theses, and online sources in both Thai and foreign languages. The findings reveal that the current definition of "domestic violence" does not sufficiently encompass emotional abuse, financial abuse, or controlling behavior—forms of violence that exist in modern Thai society. Additionally, the definition of "family members" does not include unmarried partners and same-sex couples. It is therefore necessary to revise and expand these definitions to better reflect contemporary social context. Moreover, classifying domestic violence as a compoundable offense may undermine the spirit of the law, which is to protect victims and reduce incidents of violence. The researcher thus recommends reconsideration of the compoundable status of such offenses. Comparative legal analysis of international and foreign legal frameworks is also undertaken to propose improvements on the Thai law to ensure more effective and equitable protection for victims of domestic violence.

Keywords: family, domestic violence, financial abuse

¹ Master's degree student, Department of Law, Faculty of Law, Rangsit University

*Corresponding author, e-mail: supara.s63@rsu.ac.th

บทนำ

ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานที่มีความสำคัญอันเป็นรากฐานสำคัญของสังคมเนื่องจากครอบครัวเป็นสถาบันที่หล่อหลอมคุณค่าของชีวิตและบ่มเพาะปลูกฝังคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของความเป็นมนุษย์ที่งดงามให้แก่บุคคลในครอบครัว (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2562, หน้า 4) เพื่อให้คนเหล่านั้นเป็นคนดี มีความรู้สึกนึกคิดดีและเป็นคนมีคุณภาพออกไปทำประโยชน์ให้แก่สังคมและประเทศชาติ จากทฤษฎีความผูกพันทางสังคม (social bonding theory) ของ ทราวิชเชอร์ชี (Hirschi's) นักอาชญาวิทยา อธิบายถึงแรงจูงใจและพฤติกรรมของอาชญากรรมไว้ โดยหลักการสำคัญของทฤษฎีนี้คือพันธะทางสังคมหรือความผูกพันทางสังคม หากบุคคลในครอบครัวมีความรู้สึกผูกพันกับครอบครัว มีความอบอุ่น รักใคร่ปรองดอง บุคคลมีครอบครัวเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ ส่งผลให้สมาชิกในครอบครัวมีสามัญสำนึกที่จะควบคุมตนเองให้เป็นบุคคลที่ดีของสังคมและตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคม (ปกรณ มณีปกรณ, 2555, หน้า 367-368) ปัจจุบันสภาพสังคมไทยมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากมีอาชญากรรมเกิดขึ้นในสังคมเป็นจำนวนมาก สาเหตุหนึ่งมาจากสภาพภายในครอบครัวที่มีการทำร้ายกันอันเป็นความรุนแรงในครอบครัว (domestic violence) หมายถึง การที่บุคคลในครอบครัวใช้กำลังทำร้ายกันซึ่งมีผลกระทบต่อร่างกายและรวมถึงการทำร้ายจิตใจและอารมณ์ (physically and psychologically) ในแบบต่าง ๆ หรือการทำร้ายหรือการละเมิดทางเพศ อันเป็นการกระทำความผิดระหว่างบุคคลในครอบครัว เช่น สามี ภรรยา บุตร ปู่ ย่า ตา ยาย ญาติพี่น้อง เป็นต้น (สุพัตรา สุภาพ, 2536, หน้า 36-37) หรือเป็นการกระทำความผิดระหว่าง แฟน คู่รัก คู่รักที่เป็นเพศเดียวกันหรือคู่รักหลากหลายทางเพศก็ได้

จากสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวของประเทศไทยในช่วงที่ผ่านมา พบว่าการกระทำความรุนแรงในครอบครัวมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องและทวีความรุนแรงมากขึ้น จะเห็นได้จากสถิติความรุนแรงในครอบครัวของศูนย์ปฏิบัติการกรมกิจการและสถาบันครอบครัว ประจำปี พ.ศ. 2562 พบว่าผู้ถูกกระทำมีจำนวน 1,860 ราย ประจำปี พ.ศ. 2563 จำนวน 1,866 ราย ประจำปี พ.ศ. 2564 จำนวน 2,177 ราย ประจำปี พ.ศ. 2565 จำนวน 2,347 ราย และประจำปี พ.ศ. 2566 พบว่ามีผู้ถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัวทั้งสิ้น 2,312 ราย ซึ่งผู้ถูกกระทำมีทั้งเพศชาย หญิง และเพศทางเลือกหรือคู่รักหลากหลายทางเพศ (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2566) และในปี พ.ศ. 2567 จำนวนผู้ถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัวมีมากถึง 4,833 ราย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าปัญหาดังกล่าวมีลักษณะก้าวกระโดดเมื่อเทียบกับสถิติในปีที่ผ่านมา (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2568) ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเป็นปัญหาที่สังคมไทยและทั่วโลกต่างตระหนัก และให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจังเพื่อป้องกันปัญหาดังกล่าว เนื่องจากสภาพสังคมไทยในปัจจุบันซึ่งมีสภาพเศรษฐกิจของไทยแอ่งลง ปัญหาหนี้ครัวเรือนสูง ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ประชาชนว่างงาน ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้สร้างความเครียดให้กับบุคคลในครอบครัว อาจทำให้บุคคลในครอบครัวหันไปใช้สุราหรือยาเสพติดอันนำไปสู่ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่เพิ่มขึ้นและนำไปสู่การก่ออาชญากรรมที่ร้ายแรงด้วย สาเหตุอีกประการหนึ่งมาจากทัศนคติดั้งเดิมในสมัยโบราณของไทย คือ ระบบชายเป็นใหญ่หรือปิตาธิปไตย (patriarchy) แนวคิดที่ผู้ชายเป็นผู้นำเป็นหัวหน้าครอบครัวมีอำนาจในการตัดสินใจหรืออำนาจกระทำการใด ๆ กับบุคคลในครอบครัวก็ได้ ผู้หญิงจะถูกมองว่า

เป็นเพศที่อ่อนแอ ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคและความไม่เท่าเทียมกันในครอบครัว และยังรวมถึงลักษณะสภาพสังคมและเศรษฐกิจต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยส่งผลให้เกิดความรุนแรงในครอบครัวดังกล่าวมาข้างต้น ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนและมีความซับซ้อนเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับสัมพันธภาพของบุคคลในครอบครัว รัฐบาลเล็งเห็นถึงความสำคัญในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากการทำร้ายร่างกายระหว่างบุคคลทั่วไป โดยมีเจตนาารมณ์เพื่อแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ลดการกระทำความรุนแรงในครอบครัว ประสงค์ให้ผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวมีโอกาสกลับตัวและยับยั้งการกระทำความผิดซ้ำ โดยได้บัญญัติกำหนดนิยามความรุนแรงในครอบครัว บุคคลในครอบครัว และบัญญัติให้ความรุนแรงในครอบครัวเป็นความผิดอันยอมความได้ กำหนดรูปแบบ วิธีการ ขั้นตอน มาตรการในการส่งเสริมพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว รวมทั้งคุ้มครองป้องกันบุคคลในครอบครัวจากการกระทำความรุนแรงหรือปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมและกำหนดให้มีการบำบัด ฟื้นฟู และเยียวยาผู้ถูกกระทำ

จากการศึกษาพบว่า การกำหนดคำนิยามต่าง ๆ ยังไม่มีความชัดเจนและครอบคลุมถึงการกระทำความผิดอันเป็นความรุนแรงในครอบครัว และบุคคลในครอบครัวยังไม่คุ้มครองถึงคู่รักหลากหลายทางเพศ แพนหรือคู่รัก ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความสัมพันธ์ผูกพันกันเสมือนบุคคลในครอบครัว รวมถึงการกำหนดบทลงโทษสำหรับความผิดการกระทำความรุนแรงในครอบครัวยังไม่เหมาะสมอยู่ โดยเฉพาะปัญหาข้อกฎหมายในการพิจารณาว่าการกระทำใดเป็นความรุนแรงในครอบครัว ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 ซึ่งกฎหมายให้คำนิยามของคำว่า “ความรุนแรงในครอบครัว” หมายความว่า พฤติกรรมหรือการกระทำใด ๆ ที่บุคคลในครอบครัวได้กระทำต่อกันโดยทำให้เกิดหรือน่าจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ สุขภาพ เสรีภาพ หรือชื่อเสียง ของบุคคลในครอบครัว หรือบังคับหรือใช้อำนาจครอบงำผิดคลองธรรมให้บุคคลในครอบครัวต้องกระทำการ ไม่กระทำการ หรือยอมรับการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งเป็นการให้ความหมายอย่างกว้าง ต้องอาศัยการตีความกฎหมาย ความรุนแรงในครอบครัวจะมีความหมายหรือขอบเขตเพียงใดสามารถขยายความไปถึงการกระทำใดที่เป็นความรุนแรงทางอารมณ์หรือความรุนแรงทางการเงินได้หรือไม่ซึ่งกฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจน และกฎหมายยังให้คำนิยามของคำว่า “บุคคลในครอบครัว” หมายความว่า ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน คู่สมรส คู่สมรสเดิม ผู้ที่อยู่กินหรือเคยอยู่กินฉันสามีภริยาโดยมิได้จดทะเบียนสมรส บุตรบุญธรรม รวมทั้งบุคคลใด ๆ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยและอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน (พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว, 2562, หน้า 172-190) ซึ่งมีความหมายอย่างกว้าง ต้องอาศัยการตีความกฎหมายเช่นกัน กฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นความหมายของคำว่า “บุคคลใด ๆ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยและอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน” จะมีความหมายหรือขอบเขตเพียงใดสามารถตีความขยายไปถึง แพนหรือคู่รัก คู่รักที่มีความหลากหลายทางเพศ ได้หรือไม่ และหากไม่ได้พึ่งพาอาศัยหรืออยู่ในครัวเรือนเดียวกันจะเป็นบุคคลในครอบครัวตามนิยามนี้หรือไม่อย่างไร ปัญหาดังกล่าวอาจทำให้เกิดความสับสนและอาจเกิดข้อผิดพลาดในการบังคับใช้กฎหมาย ส่งผลให้การแก้ไขปัญหาความรุนแรงไม่เกิดประสิทธิภาพและผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวไม่ได้รับความคุ้มครองอย่างแท้จริง อันเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย และปัญหา

การกำหนดให้การกระทำความรุนแรงในครอบครัวเป็นความผิดอันยอมความได้ตามกฎหมายฉบับดังกล่าว จากการศึกษาปัญหาความรุนแรงในครอบครัวของสังคมไทยนั้น การกระทำด้วยความรุนแรงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีแนวโน้มที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ โดยส่วนใหญ่จะเป็นการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวระหว่างสามีภรรยา เมื่อช่วงเวลาของการกระทำความผิดหรือช่วงเวลาที่โหดร้ายได้ผ่านพ้น ผู้ถูกกระทำส่วนมากเป็นผู้หญิงก็จะใจอ่อนและให้อภัยกับการกระทำที่เกิดขึ้น หรืออาจเพราะด้วยเหตุผลที่ต้องพึ่งพาอาศัยสามี ผู้กระทำความผิด ซึ่งการกำหนดโทษการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวที่บัญญัติให้การกระทำดังกล่าวเป็นความผิดอันยอมความได้ ทำให้พนักงานเจ้าหน้าที่ไม่รับแจ้งความเพราะเข้าใจว่าสุดท้ายก็จะยอมความกันอยู่ดี หรือผู้ถูกกระทำอาจถูกข่มขู่คุกคามเพื่อให้ยอมความกัน ทำให้เกิดช่องว่างในกระบวนการยุติธรรม เพราะไม่สามารถทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ และยังเป็นโอกาสให้ผู้กระทำความผิดกระทำความผิดซ้ำ ๆ โดยที่ผู้กระทำความผิดไม่ได้รับการลงโทษ ไม่เกรงกลัวต่อบทลงโทษ แม้จะมีการตราพระราชบัญญัติดังกล่าวบังคับใช้เพื่อแก้ปัญหาการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ก็ได้ทำให้ความรุนแรงในครอบครัวในสังคมไทยลดลงแต่กลับมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ ในส่วนนี้ผู้เขียนศึกษาการกำหนดโทษตามพระราชบัญญัตินี้ที่กำหนดโทษให้มาตรา 295 ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย มาตรา 391 ความผิดฐานใช้กำลังทำร้ายผู้อื่น และมาตรา 397 ความผิดฐานรังแกหรือข่มเหงผู้อื่นให้ได้รับความอับอายหรือเดือดร้อนรำคาญ ตามประมวลกฎหมายอาญาเป็นความผิดอันยอมความได้ แม้ว่าในระยะที่ผ่านมาจะมีงานศึกษาในเรื่องของความรุนแรงในครอบครัว (กุหลาบแก้ว ภูเฝ้าพันธุ์, 2552; วัชรินทร์ ปัจเจกทวิญญูสกุล, อุทัยวรรณ แจ่มสุธิ และอำนาจ เนตยสุภา, 2546) แต่ยังไม่พบว่ามีการศึกษาใดที่ทำการศึกษถึงการกำหนดนิยามความรุนแรงในครอบครัว บุคคลในครอบครัว และการกำหนดโทษเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว ดังนั้น เพื่อให้ผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงจากการกระทำของบุคคลในครอบครัวได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และได้รับความเป็นธรรมอย่างแท้จริง ทั้งในแง่ของการเข้าถึงสิทธิและกระบวนการยุติธรรม การได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียม การได้รับการเยียวยาอย่างเหมาะสมตามหลักมนุษยธรรมและกฎหมายสิทธิมนุษยชน การได้รับความคุ้มครองสวัสดิภาพทั้งในทางร่างกายและจิตใจ รวมถึงการฟื้นฟูศักดิ์ศรีของเหยื่อ ความปลอดภัย และการไม่ถูกกระทำซ้ำซ้อนทั้งทางกายและจิตใจ ตลอดจนเพื่อให้ทันต่อสภาพสังคมไทยในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ความจำเป็นที่กฎหมายและมาตรการทางกฎหมายต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทของครอบครัวและความสัมพันธ์ในสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น ความหลากหลายทางเพศ ความสัมพันธ์ที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรส บทบาททางเพศที่ไม่ตายตัว และรูปแบบครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงจากเดิม ผู้เขียนเห็นความจำเป็นในการศึกษาข้อจำกัดของกฎหมายปัจจุบันและเสนอแนวทางปรับปรุงให้ครอบคลุมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัญหาเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัวและความผิดอันยอมความได้ในการกระทำความรุนแรงในครอบครัว โดยศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศและกฎหมายประเทศไทยนำมาวิเคราะห์ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการกระทำความรุนแรงในครอบครัว เพื่อหาข้อสรุปและข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหากฎหมายความรุนแรงในครอบครัว

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยฉบับนี้ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (documentary research) โดยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากตำรา บทความ งานวิจัย เอกสารทางวิชาการ ตัวบทกฎหมาย คำพิพากษาของศาล และข้อมูลการสืบค้นจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ โดยได้ทำการศึกษากฎหมายต่างประเทศเปรียบเทียบและวิเคราะห์จาก 3 ประเทศ ได้แก่ ประเทศอังกฤษ ประเทศฝรั่งเศส และรัฐโอไฮโอ (Ohio) เป็นมลรัฐหนึ่งในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศที่มีความก้าวหน้าและได้รับการยอมรับในการเป็นกฎหมายต้นแบบให้กับประเทศอื่น ๆ

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 ปัญหาในการกำหนดคำนิยามของ “ความรุนแรงในครอบครัว” ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562

ประเทศไทยมีการบัญญัติกฎหมายที่นำมาใช้บังคับในการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัว กล่าวคือพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัว โดยในมาตรา 4 ได้บัญญัติคำนิยามของ “ความรุนแรงในครอบครัว” หมายความว่า การกระทำใด ๆ ที่บุคคลในครอบครัวได้กระทำต่อกันโดยเจตนาให้เกิดหรือในลักษณะที่น่าจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ สุขภาพ เสรีภาพ หรือชื่อเสียง ของบุคคลในครอบครัว หรือบังคับหรือใช้อำนาจครอบงำผิดคลองธรรมให้บุคคลในครอบครัวต้องกระทำการ ไม่กระทำการ หรือยอมรับการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดโดยมิชอบ (พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว, 2562, หน้า 172) จากคำนิยามดังกล่าว การกระทำที่เป็นความรุนแรงนั้น คือ การกระทำต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการใช้กำลังทางกายภาพกระทำต่อเนื้อตัวร่างกาย เช่น การทุบตี เตะ ต่อย ผลัก เป็นต้น หรือเป็นการกระทำต่อจิตใจ เช่น ตำหนิ พุดจาต่อเสียด ดูหมิ่นเหยียดหยาม ทอดทิ้งไม่ดูแล การข่มขู่คุกคาม อันเป็นการกระทำต่อร่างกายหรือจิตใจหรือทรัพย์สินของตนเองหรือผู้อื่น ซึ่งส่งผลให้ผู้ถูกกระทำหรือเหยื่อได้รับบาดเจ็บทางร่างกายหรือจิตใจและอาจส่งผลให้เกิดอันตรายสาหัสจนถึงแก่ชีวิตได้ หรือส่งผลให้เกิดความเสียหายในทรัพย์สินของตนเองหรือผู้อื่น หรือทำให้ผู้กระทำหรือเหยื่อสูญเสียสิทธิและเสรีภาพอันควรได้รับ จากการศึกษาค้นคว้าจะเห็นว่านิยาม “ความรุนแรงในครอบครัว” ไม่ได้หมายความรวมถึงความรุนแรงทางอารมณ์และความรุนแรงทางการเงินด้วย เนื่องจากกฎหมายไม่ได้มีการบัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่าให้ความรุนแรงในครอบครัวนั้นรวมถึงความรุนแรงดังกล่าวด้วย จึงไม่อาจตีความให้ครอบคลุมถึงการกระทำรุนแรงทางอารมณ์หรือทางการเงินได้ ความรุนแรงดังกล่าวมักจะเกิดขึ้นในความสัมพันธ์แบบครอบครัว ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่มีความใกล้ชิดกันมากที่สุด ความรุนแรงทางอารมณ์ เช่น การวิพากษ์วิจารณ์หรือดูถูกเหยียดหยาม การคุกคามหรือข่มขู่ การกล่าวโทษและโยนความผิด เป็นต้น ลักษณะหรือรูปแบบของความรุนแรงทางการเงิน เช่น การเปิดบัญชีธนาคารร่วมกันแต่ไม่มีเงินในบัญชีหรือมีแต่ก็มีเพียงเล็กน้อยหรือไม่อนุญาตให้มีบัญชีของตัวเอง การควบคุมค่าใช้จ่ายในบ้าน ไม่ให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องการเงิน ไม่อนุญาตให้ทำงานหาเงินหรือห้ามไม่ให้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม นั่นก็หมายความว่าผู้ถูกกระทำหรือเหยื่อ

ไม่มีทางเลือกอื่นใดนอกจากต้องพึ่งพาผู้กระทำทางด้านการเงิน สืบเนื่องมาจากขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของไทยมีความเชื่อในเรื่องระบบขายเป็นใหญ่ ผู้ขายที่เป็นหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้กุมอำนาจและมีอำนาจสามารถในการควบคุมหรือบังคับบุคคลในครอบครัวได้ ผู้กระทำจะใช้อำนาจในการควบคุมหรือบังคับทางการเงินของผู้ถูกระทำหรือเหยื่อ ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ สุขภาพร่างกายและจิตใจของผู้ถูกระทำหรือเหยื่อเป็นอย่างมาก เมื่อผู้ถูกระทำหรือเหยื่อถูกระทำซ้ำ ๆ อย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน อาจส่งผลให้ผู้ถูกระทำหรือเหยื่อมีสภาวะทางจิต (psychological paralysis) หรืออาการป่วยทางจิตได้

เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 สาระสำคัญเพื่อลดการกระทำความรุนแรงในครอบครัว กำหนดมาตรการในการส่งเสริมพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว เพื่อเป็นการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัวให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงคุ้มครองป้องกันบุคคลในครอบครัวจากการกระทำความรุนแรงในครอบครัวหรือปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมและกำหนดให้มีการบำบัด พื้นฟู และเยียวยาผู้ถูกระทำความรุนแรง อันเป็นการให้ความสำคัญกับผู้ถูกระทำหรือเหยื่อจากการกระทำ แต่ยังคงมีความบกพร่องอยู่ โดยการกำหนดนิยามของความรุนแรงในครอบครัวซึ่งยังไม่เหมาะสมและไม่ครอบคลุมถึงความรุนแรงทางอารมณ์และความรุนแรงทางการเงิน เมื่อสภาพสังคมของไทยเปลี่ยนแปลงไป พฤติกรรมที่เป็นความรุนแรงในครอบครัวมีลักษณะหรือรูปแบบที่แปลกใหม่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย เมื่อบุคคลในครอบครัวอยู่ร่วมกันมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน ย่อมเกิดการกระทบกระทั่งกันหรือทะเลาะกันได้ อาจเกิดการพุดจาไม่ดี ส่อเสียด ดูถูก หรือพฤติกรรมทำให้เกิดการตกใจกลัว วิตกกังวล หรือเครียดหากการกระทำดังกล่าวเกิดขึ้นซ้ำ ๆ และในระยะเวลานานอาจส่งผลกระทบต่ออารมณ์ของบุคคลได้และนำไปสู่อาการเจ็บป่วยทางสุขภาพจิตใจหรืออารมณ์และสุขภาพร่างกายที่แย่ลง และในความสัมพันธ์ครอบครัวปัญหาเรื่องเงินเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เพราะเงินเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินชีวิตของทุกคนซึ่งเป็นเรื่องสำคัญและเป็นเรื่องใกล้ตัว ทำให้บุคคลหนึ่งที่มีอำนาจทางการเงินมากกว่าในการบังคับควบคุมบุคคลหนึ่งให้กระทำการใดหรือไม่กระทำการใดในสิ่งที่ตนต้องการ ย่อมส่งผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของเหยื่อหรือผู้ถูกระทำอย่างมาก เพราะต้องอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ที่ต้องอาศัยพึ่งพาผู้กระทำ อยู่ภายใต้อำนาจการควบคุมของผู้กระทำความรุนแรงทำให้ไม่สามารถหลีกเลี่ยงหรือออกไปจากความสัมพันธ์นี้ได้ นับว่าเป็นการทารุณกรรมหรือความรุนแรงทางการเงิน พระราชบัญญัติดังกล่าวจะให้ความคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวก็ต่อเมื่อปรากฏว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวตามนิยามคำว่า “ความรุนแรงในครอบครัว” เพราะหากการกระทำใดไม่ใช้ความรุนแรงในครอบครัว กฎหมายไม่อาจให้ความช่วยเหลือหรือคุ้มครองผู้ถูกระทำได้ การให้นิยามจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยกำหนดหรือให้ความหมายที่ชัดเจนและแน่นอนว่าการกระทำใดเป็นความรุนแรงในครอบครัว อันเป็นการนำไปสู่กระบวนการยุติธรรมในการดำเนินคดีความรุนแรงในครอบครัว หากนิยามของความรุนแรงในครอบครัวมีความชัดเจนและแน่นอน ครอบคลุมและมีความเหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน ย่อมเป็นประโยชน์สูงสุดต่อผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวและได้รับความคุ้มครองอย่างแท้จริงและเพื่อรักษาสัมพันธ์ภาพของครอบครัวซึ่งเป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัตินี้

1.2 ปัญหาในการกำหนดนิยามของ “บุคคลในครอบครัว” ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562

การพิจารณาว่าการกระทำใดเป็นความรุนแรงในครอบครัวนั้นจะต้องพิจารณาให้ได้ว่า การกระทำ ความรุนแรงนั้นต้องเป็นการกระทำระหว่าง “บุคคลในครอบครัว” ด้วยกัน หรือเป็นการกระทำระหว่าง “บุคคลในครอบครัว” กับ “บุคคลภายนอก” เมื่อพิจารณาแล้วเป็นการกระทำ ความรุนแรงระหว่างบุคคลในครอบครัวจะต้องดำเนินคดีหรือปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์หรือวิธีการที่กำหนดไว้ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 ซึ่งมีวิธีการและมาตรการแตกต่างไปจากการพิจารณาคดีอาญาทั่วไป จากการศึกษาพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 ในมาตรา 4 ได้กำหนดนิยามของ “บุคคลในครอบครัว” ไว้ว่า ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน คู่สมรส คู่สมรสเดิม ผู้ที่อยู่กินหรือเคยอยู่กินฉันสามีภริยาโดยมิได้จดทะเบียนสมรส บุตรบุญธรรม รวมทั้งบุคคลใด ๆ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยและอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน (พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว, 2562, หน้า 172) ซึ่งการให้นิยามของบุคคลในครอบครัวเป็นการให้ความหมายอย่างกว้าง โดยถือตามขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมไทย เมื่อพิจารณาแล้วการให้ความหมายดังกล่าวหมายถึงบุคคลที่มีความสัมพันธ์ทางสายโลหิต เครือญาติ รวมถึงบุคคลที่ไม่ได้มีความสัมพันธ์กันทางสายโลหิตหรือโดยการแต่งงาน บุคคลที่อาศัยอยู่ร่วมกันและมีความสัมพันธ์พึ่งพาอาศัยกัน หรือในลักษณะที่ฝ่ายหนึ่งมีอำนาจควบคุมเหนืออีกฝ่ายหนึ่งเท่านั้น โดยพิจารณาต่อไปว่าบุคคลที่มีความสัมพันธ์กันโดยการแต่งงาน คือ คู่สมรส หรือคู่สมรสเดิมนั้น หากพิจารณาคำว่าคู่สมรสตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เดิมและที่แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567 โดยเจตนารมณ์ของกฎหมายฉบับนี้เพื่อรับรองสิทธิและสถานะทางกฎหมายของคู่รักหลากหลายทางเพศ บุคคลเหล่านี้สามารถจดทะเบียนสมรสกันได้ ซึ่งอาจตีความเพื่อให้ความคุ้มครองการกระทำ ความรุนแรงไปได้ถึงคู่รักหลากหลายทางเพศที่จดทะเบียนสมรสกันด้วย

ผู้เขียนมีข้อสังเกตว่า ประเด็นที่จะต้องนำมาพิจารณาต่อไปว่าหากกรณีที่มีความรุนแรงในครอบครัวเกิดขึ้นระหว่างคู่รักเพศเดียวกันหรือคู่รักหลากหลายทางเพศ แฟนหรือคู่รัก บุคคลดังกล่าวจะเป็นบุคคลในครอบครัวตามความหมายของ “บุคคลใด ๆ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยและอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน” ได้หรือไม่ ซึ่งจะต้องเป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกันและพึ่งพาอาศัยกันและกัน ซึ่งบุคคลดังกล่าวอาจจะไม่มีความสัมพันธ์กันทางสายโลหิตหรือทางเครือญาติเลยก็ได้ หากคู่รักเพศเดียวกันหรือคู่รักหลากหลายทางเพศ แฟนหรือคู่รัก มีการอาศัยอยู่ร่วมกันในครัวเรือนเดียวกันและพึ่งพาอาศัยกันและกัน ผู้เขียนเห็นว่าบุคคลดังกล่าวเป็นบุคคลในครอบครัวตามความหมายนี้ด้วย แต่หากบุคคลดังกล่าวไม่ได้มีการอาศัยอยู่ร่วมกันในครัวเรือนเดียวกันหรือพึ่งพาอาศัยกันและกันหรือยังไม่มีสมรสกันนั้น แต่บุคคลนั้นคบหากันมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดเปรียบเสมือนบุคคลในครอบครัว ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะเป็นบุคคลในครอบครัวตามคำนิยามของบุคคลในครอบครัวตามพระราชบัญญัตินี้หรือไม่ จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ของแฟนหรือคู่รักในลักษณะดังกล่าวพบมากในสังคมไทย ซึ่งปัจจุบันสังคมไทยเปิดกว้างและให้การยอมรับอย่างกว้างขวางมากขึ้น (สมชาย ปรีชาศิลป์กุล, 2556, หน้า 5) และมองว่าบุคคลนั้นเปรียบเสมือนกับบุคคลในครอบครัวเช่นกัน จึงเห็นควรให้บุคคลดังกล่าวเป็นบุคคลในครอบครัวตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวด้วย

1.3 ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดให้ความผิดการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวเป็นความผิดอันยอมความได้ ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562

จากการศึกษาพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 มาตรา 36 (1) กำหนดไว้ว่าหากการกระทำความรุนแรงในครอบครัวเป็นความผิดตามมาตรา 295 มาตรา 397 มาตรา 391 มาตรา 392 มาตรา 393 มาตรา 397 และมาตรา 398 แห่งประมวลกฎหมายอาญา เป็นความผิดอันยอมความได้ (พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว, 2562 หน้า 186) เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายในการลดการกระทำความรุนแรงในครอบครัว และมุ่งประสงค์ที่จะให้ผู้กระทำความผิดได้มีโอกาสในการแก้ไขปรับปรุงตัวและยับยั้งไม่ให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำอีก เพื่อคุ้มครองป้องกันบุคคลในครอบครัวจากการกระทำความรุนแรงหรือการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม แต่หากผู้ถูกกระทำหรือเหยื่อไม่พอใจเอาความหรือไม่ประสงค์ที่จะดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้ หรือหากมีการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดแล้ว ผู้ถูกกระทำหรือเหยื่อให้อภัยหรือให้อีกผู้กระทำความผิดได้กลับตัวไม่กระทำความผิดอีก ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม ผู้ถูกกระทำหรือเหยื่อสามารถถอนคำร้องทุกข์หรือถอนฟ้องได้ ส่งผลให้สิทธิในการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดระงับไป จากการศึกษาแนวคิดการแบ่งประเภทของความผิดอันยอมความได้สามารถสรุปหลักเกณฑ์ของความผิดอันยอมความได้ดังนี้ 1) การกระทำเป็นความผิดที่มีความเป็นอาชญากรรมน้อย 2) การกระทำเป็นความผิดที่มีคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นเรื่องส่วนตัวอย่างมาก และ 3) การกระทำเป็นความผิดที่มุ่งคุ้มครองผู้เสียหายอย่างแท้จริง (คณิต ณ นคร, 2563, หน้า 53) ซึ่งการกระทำความรุนแรงนั้นไม่เข้าหลักเกณฑ์ที่จะกำหนดให้เป็นความผิดอันยอมความได้เลยเนื่องจากการกระทำความผิดดังกล่าวเป็นอาชญากรรมอย่างร้ายแรง และจากการศึกษาพบว่าสถิติการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวของสังคมไทยไม่ได้มีจำนวนที่ลดลงเลยแต่กลับมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง และพบว่าลักษณะหรือรูปแบบของการกระทำมีความรุนแรงและร้ายแรงขึ้น และไม่จำกัดเพียงเป็นการใช้กำลังทำร้ายร่างกายเท่านั้น ยังรวมถึงการใช้คำพูดและการบังคับควบคุมที่ทำให้เกิดผลกระทบต่อยุติธรรมรวมถึงความรู้สึกปลอดภัยในการใช้ชีวิตอีกด้วย ซึ่งการกระทำความผิดดังกล่าวเป็นการละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง ผู้กระทำหรือเหยื่อต้องได้รับความคุ้มครองป้องกันและได้รับความเป็นธรรมอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นหน้าที่รัฐที่จะต้องดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างเร่งด่วน

2. อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัวและเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญกับปัญหาความรุนแรงในครอบครัว พบว่ากฎหมายประเทศอังกฤษ ไม่ได้มีบทบัญญัติใดให้นิยามของความรุนแรงในครอบครัวไว้โดยเฉพาะ เพียงแต่เป็นการให้ความหมายทั่วไปของการกระทำที่เป็นความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งอธิบายถึงขอบเขตของเหตุการณ์หรือรูปแบบของเหตุการณ์ซึ่งบุคคลหนึ่งใช้เพื่อควบคุมบุคคลอื่นหรือบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดหรือมีความสัมพันธ์ในครอบครัว อันเป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริตทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ ทางเพศ รวมถึงทางการเงินด้วย โดยการใช้กำลังประทุษร้ายต่อร่างกายรวมถึงต่อจิตใจอารมณ์และการประทุษร้ายทางเพศหรือก่อความเดือดร้อนรำคาญ ซึ่งการกระทำความผิดดังกล่าวทำให้เหยื่อได้รับผลกระทบหรือความเสียหาย และโครงการช่วยเหลือผู้ประสบความรุนแรงในครอบครัว (Domestic Abuse Intervention Project) จำแนกรูปแบบของการกระทำที่เป็นความรุนแรงในครอบครัวไว้ดังนี้ พฤติกรรมการกระทำความรุนแรง หมายรวมถึง การควบคุมโดยบังคับ ความรุนแรงทางจิตใจหรือทางอารมณ์ ความรุนแรงทางร่างกายหรือทางเพศ ความรุนแรงทาง

เศรษฐกิจหรือการเงิน ซึ่งเป็นการกระทำต่อบุคคลที่เป็นหรือเคยเป็นคู่รักหรือสมาชิกในครอบครัว โดยส่วนใหญ่แล้วเกิดจากคู่ครองหรืออดีตคู่ครองและรวมถึงสมาชิกในครอบครัวหรือผู้ดูแลด้วยโดยไม่คำนึงถึงเรื่องเพศ หรือประเทศฝรั่งเศส พบว่าไม่มีกฎหมายใดบัญญัตินิยามของความรุนแรงในครอบครัวไว้โดยเฉพาะ เพียงแต่เป็นความหมายทั่วไปของการกระทำที่เป็นความรุนแรงในครอบครัว คือ พฤติกรรมการก่อหรือการทำความรุนแรงในครอบครัวที่ผู้กระทำได้กระทำต่อบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้กระทำเพื่อที่จะควบคุมให้อีกฝ่ายหนึ่งกระทำหรือไม่กระทำในสิ่งที่ผู้กระทำต้องการ ซึ่งจากรายงานของสหพันธ์สตรีสมานฉันท์แห่งชาติ Fédération Nationale Solidarité Femmes (FNSF) ได้ระบุความรุนแรงในครอบครัวไว้ 6 รูปแบบ ได้แก่ การล่วงละเมิดทางร่างกาย วาจา จิตใจ ทางเพศ เศรษฐกิจหรือการเงิน และทางการปกครอง การล่วงละเมิดทางการเงินครอบคลุมถึงการกระทำหลายประการที่ควบคุมอิสรภาพทางการเงิน หรือรัฐโอไฮโอ (สหรัฐอเมริกา) เป็นไปตามกฎหมายความรุนแรงในครอบครัวของรัฐโอไฮโอ Ohio Revised Code Section 2919.25 ให้คำนิยามของ “ความรุนแรงในครอบครัว” เป็นความรุนแรงทางร่างกาย ความรุนแรงทางอารมณ์ ความรุนแรงทางเพศ ความรุนแรงทางการเงิน การคุกคามหรือการล่วงละเมิดทางอารมณ์

จากการศึกษาการกำหนดนิยามคำว่า “บุคคลในครอบครัว” ตามกฎหมายเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัวของต่างประเทศ พบว่าประเทศอังกฤษ พระราชบัญญัติกฎหมายครอบครัว ค.ศ. 1996 The Family Law Act 1996 ได้กำหนดความหมายของบุคคลที่มีความสัมพันธ์ในครอบครัวไว้ในมาตรา 62 “บุคคลในครอบครัว” คือ คู่สมรส คู่สมรสเดิม ผู้ที่อยู่กินหรือเคยอยู่กินฉันสามีภริยา ผู้ที่อยู่หรือเคยอยู่อาศัยร่วมกันในครัวเรือนเดียวกัน เว้นแต่กรณีเป็นลูกจ้าง ผู้เช่า หรือนักเรียนกินนอน เครือญาติ ผู้ที่ตกลงว่าจะสมรสกันไม่ว่าสัญญาสมรสสิ้นสุดลงหรือไม่ก็ตาม ผู้ที่มีหรือเคยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมาก่อน ในกรณีผู้ที่มีความสัมพันธ์กับเด็ก บุคคลนั้นจะต้องเป็นบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กหรือเป็นพ่อแม่ผู้รับบุตรบุญธรรมเดียวกัน (พิชญาภา เจียมแท้, 2555, หน้า 36) ต่อมาได้มีการบัญญัติพระราชบัญญัติความรุนแรงในครอบครัว อาชญากรรม และเหยื่อ The Domestic Violence, Crime and Victims 2004 ขึ้น และมีการบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมในส่วนที่ 4 ของพระราชบัญญัติกฎหมายครอบครัว ค.ศ. 1996 ในมาตรา 62 (1) (a) คำนิยาม “ผู้ที่อยู่ร่วมกัน” เพิ่มเติมว่าบุคคลสองคนที่อยู่กินกันแบบสามีภริยาโดยไม่ได้แต่งงานกันหรือในความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน จากการแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าวหมายรวมถึง คู่ครองหรือคู่รักที่เป็นเพศเดียวกันด้วย (The National Archives, n.d.) หรือประเทศฝรั่งเศส พบว่าไม่มีกฎหมายพิเศษเฉพาะในการให้ความคุ้มครองผู้ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว แต่จะเป็นกฎหมายเกี่ยวกับความรุนแรงระหว่างคู่สมรสเท่านั้น (violences conjugales หรือ violences au sein du couple) ในระบบกฎหมายฝรั่งเศสยังได้กำหนดให้รูปแบบการอยู่ร่วมกันของบุคคลในความสัมพันธ์ครอบครัวไว้ 3 สถานะ คือ 1) การแต่งงาน กฎหมายอนุญาตให้บุคคลต่างเพศกันเท่านั้นที่จะผูกพันกันในสถานะดังกล่าวได้ 2) การอยู่ร่วมกันโดยไม่ได้จดทะเบียนสมรส กฎหมายอนุญาตให้บุคคลเพศเดียวกันหรือต่างเพศกันที่จะผูกพันกันสถานะดังกล่าวได้ และ 3) การอยู่ร่วมกันโดยการทำสัญญาที่เรียกว่า pacs เป็นการผูกพันตามสัญญาระหว่างบุคคลรักร่วมเพศหรือบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งความสัมพันธ์ที่กล่าวมาข้างต้นกฎหมายได้กำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขไว้ (ปาลิรัฐ ศรีวรรณพฤษ, 2568)

2547) โดยผู้ถูกระทำทั้งสามกรณีที่กำลังมานั้นจะได้รับความคุ้มครองอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันจากกฎหมายเกี่ยวกับความรุนแรงระหว่างคู่สมรส รวมถึงบุคคลที่เคยมีความสัมพันธ์กันภายใต้รูปแบบของความสัมพันธ์ทั้งสามกรณี ซึ่งกฎหมายมองไปถึงความสัมพันธ์ครอบคลุมถึงแม้จะมีการเลิกหรือหย่าร้างกันไปแล้ว แต่บุคคลดังกล่าวยังคงมีอิทธิพลทั้งทางด้านอารมณ์และจิตใจต่อบุคคลในครอบครัว เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 ของไทย การกำหนดนิยามของบุคคล ในครอบครัวเป็นการให้ความหมายไว้อย่างกว้างไม่เหมาะสมและไม่ครอบคลุมถึงความสัมพันธ์ของคู่รักเพศเดียวกันหรือบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ แฟนหรือคู่รัก ซึ่งยังขาดความแน่นอนชัดเจนอยู่ จึงเห็นควรกำหนดให้บุคคลดังกล่าวเป็นบุคคลในครอบครัวตามพระราชบัญญัตินี้ เพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้ถูกระทำหรือเหยื่อให้ได้รับความยุติธรรมอย่างแท้จริง

จากการศึกษากฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการกระทำด้วยความรุนแรงและความรุนแรงในครอบครัว ได้แก่ กฎบัตรสหประชาชาติ ค.ศ. 1945 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 Universal Declaration of Human Right, 1948 อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ค.ศ. 1979 Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW) (กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, 2567) กฎหมายทั้งสามฉบับให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน โดยมีหลักการสำคัญเกี่ยวกับความเสมอภาค ความเท่าเทียมกัน การไม่เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม สิทธิมนุษยชน คือ สิทธิขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน สิทธิและเสรีภาพในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี มนุษย์ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิต ร่างกาย และความมั่นคงแห่งบุคคล ผู้ใดจะกระทำการใดอันเป็นการกระทำด้วยความทรมาณหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษที่ทรมาณโหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือกระทำการอันเป็นการดูถูกหรือเหยียดศักดิ์ศรีไม่ได้ และความเสมอภาคของบุคคลที่ทุกคนได้รับการรับรองทั้งในด้านความคิดและการกระทำโดยที่ไม่มีใครล่วงละเมิดได้โดยไม่คำนึงความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ เพศ ภาษา ศาสนา สุขภาพ สถานภาพทางร่างกาย ความเชื่อ หรือความคิดเห็นทางการเมือง มนุษย์ทุกคนมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันทั้งทางด้านสังคมและกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย เมื่อกล่าวถึงการกระทำความรุนแรงในครอบครัวอันเป็นการกระทำต่อเนื้อตัว ร่างกาย และจิตใจของผู้ถูกระทำที่เป็นบุคคลในครอบครัว ซึ่งเป็นสิทธิของบุคคลที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด ใครจะมากทำการอันเป็นการล่วงละเมิดไม่ได้ การกระทำดังกล่าวเป็นการล่วงละเมิดสิทธิมนุษยชนและยังเป็นอาชญากรรมร้ายแรงอีกด้วย และจากการศึกษาแนวคิดการแบ่งประเภทของความผิดอันยอมความได้สามารถสรุปหลักเกณฑ์ของความผิดอันยอมความได้ดังนี้ 1) การกระทำเป็นความผิดที่มีความเป็นอาชญากรรมน้อย 2) การกระทำเป็นความผิดที่มีคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นเรื่องส่วนตัวอย่างมาก และ 3) การกระทำเป็นความผิดที่มุ่งคุ้มครองผู้เสียหายอย่างแท้จริง (คณิต ณ นคร, 2563, หน้า 53) จากการศึกษามาตรา 295 ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย, มาตรา 391 ความผิดฐานใช้กำลังทำร้ายผู้อื่น, และ มาตรา 397 ความผิดฐานกระทำให้ผู้อื่นได้รับความอับอายหรือเดือดร้อนรำคาญในที่สาธารณะสถานหรือต่อหน้าธารกำนัล ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 กำหนดให้ความผิดฐานดังกล่าวเป็นความผิดอันยอมความได้ มาตรา 295 และ มาตรา 391 เป็นการกระทำใช้กำลังทำร้ายต่อเนื้อตัวร่างกายของบุคคลไม่ว่าจะ

เกิดอันตรายหรือไม่เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจก็ตาม จะเห็นได้ว่าความผิดดังกล่าวเป็นการกระทำต่อเนื้อตัวร่างกาย มนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มีสิทธิในชีวิต เนื้อตัวร่างกาย ผู้ใดจะมาทำร้ายหรือปฏิบัติต่อกันด้วยการทรมานโหดร้ายไม่ได้ ส่วนมาตรา 397 เป็นการข่มเหงรังแกทำให้เกิดความอับอายหรือเดือดร้อนรำคาญ ความผิดดังกล่าวเป็นการกระทำที่กดขี่ ข่มเหง กลั่นแกล้ง บุคคลให้ได้รับความอับอายหรือเดือดร้อน อันเป็นการไม่เคารพต่อเกียรติศักดิ์ ศักดิ์ศรี หรือคุณค่าของบุคคล เมื่อทุกคนเกิดมาย่อมมีเสรีภาพในชีวิต ร่างกายและความมั่นคง และมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันไม่ว่าจะเป็นเพศหญิงหรือชาย ไม่ว่าบุคคลนั้นจะอยู่ในสถานะหรือความสัมพันธ์แบบใด เช่น สามี ภริยา บุตร ญาติ พี่น้อง บุคคลในครอบครัว หรือบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดก็ตาม ซึ่งการกระทำความผิดฐานดังกล่าวเป็นการกระทำต่อสิทธิในชีวิต ร่างกาย ศักดิ์ศรี หรือคุณค่าของมนุษย์ มนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อันเป็นสิทธิติดตัวมาตั้งแต่เกิด หากการกระทำความผิดดังกล่าวเกิดขึ้นบ่อย ๆ ซ้ำแล้วซ้ำเล่า ย่อมส่งผลไปถึงสภาวะทางอารมณ์และจิตใจของบุคคลในครอบครัวที่ถูกข่มเหงรังแกหรือถูกกระทำความรุนแรงอาจทำให้เกิดความรู้สึกไม่สะดวกใจ ไม่ปลอดภัยในการดำเนินชีวิต กดดันหรือเครียด และนำไปสู่การทะเลาะหรือการทำร้ายกันภายในครอบครัวได้ สิทธิดังกล่าวมนุษย์ทุกคนย่อมได้รับการกระทำอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ไม่มีใครกระทำการอันเป็นการล่วงละเมิดสิทธิดังกล่าวได้ ซึ่งการกระทำความรุนแรงในครอบครัวเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง หากมีการทำร้ายหรือข่มเหงรังแกบุคคลทุกคนย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอันเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่บุคคลทุกคนควรได้รับโดยไม่มีข้อยกเว้น และผู้เขียนทำการวิเคราะห์ความผิดตามมาตรา 295, 391 และ 397 แห่งประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติดังกล่าวกำหนดให้เป็นความผิดอันยอมความได้นั้น ความผิดดังกล่าวเป็นการกระทำอันเป็นการทำร้ายหรืออันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจหรืออารมณ์ หรือการข่มเหงรังแกบุคคลในครอบครัวหรือบุคคลที่มีความสัมพันธ์ที่ดีและใกล้ชิดกัน อันส่งผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้ถูกกระทำหรือเหยื่อ ผู้เขียนเห็นว่าการกระทำดังกล่าวไม่อาจเข้าหลักเกณฑ์ในการกำหนดให้ความผิดนั้นเป็นความผิดอันยอมความได้ดังที่กล่าวมา และการที่กฎหมายกำหนดเช่นนั้นสำหรับการกระทำความรุนแรงในครอบครัวยังไม่มีเหมาะสมกับสภาพปัญหาและสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน เนื่องจากความรุนแรงในครอบครัวนั้นเป็นอาชญากรรมที่ร้ายแรง ความรุนแรงหรือการกระทำต่อบุคคลในครอบครัวไม่ใช่เรื่องส่วนตัวอีกต่อไป และเป็นการกระทำที่ส่งผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม รัฐมีหน้าที่ต้องดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมให้คนในสังคมอยู่กันอย่างปกติสุข จากการศึกษาในเบื้องต้น ตั้งแต่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 และมีการกำหนดให้ความรุนแรงในครอบครัวเป็นความผิดอันยอมความได้ และเปรียบเทียบสถิติความรุนแรงในครอบครัวของไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2562-พ.ศ. 2567 จะพบว่าความรุนแรงในครอบครัวมีจำนวนที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ผู้เขียนเห็นว่าการกำหนดให้ความรุนแรงในครอบครัวเป็นความผิดอันยอมความได้เช่นนั้น ทำให้ผู้กระทำความผิดไม่เกรงกลัวหรือเข็ดหลาบที่จะได้รับการลงโทษหรือรู้สึกผิดในการกระทำของตน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ปัญหาในการกำหนดค่านิยมของ “ความรุนแรงในครอบครัว” ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562

เห็นควรให้แก้ไขนิยามของคำว่า “ความรุนแรงในครอบครัว” ตามมาตรา 4 พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 ดังนี้

“ความรุนแรงในครอบครัว” หมายความว่า การกระทำใด ๆ ที่บุคคลในครอบครัวได้กระทำต่อกันโดยเจตนาให้เกิดหรือในลักษณะที่น่าจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ อารมณ์สุขภาพ เสรีภาพ ชื่อเสียง หรือการเงิน ของบุคคลในครอบครัว หรือบังคับหรือใช้อำนาจครอบงำผิดคลองธรรมให้บุคคลในครอบครัวต้องกระทำการ ไม่กระทำการ หรือยอมรับการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดโดยมิชอบ

2. ปัญหาในการกำหนดค่านิยมของ “บุคคลในครอบครัว” ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562

เห็นควรให้แก้ไขนิยามของคำว่า “บุคคลในครอบครัว” ตามมาตรา 4 พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 ดังนี้

“บุคคลในครอบครัว” หมายความว่า ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน คู่สมรส คู่สมรสเดิม ผู้ที่อยู่กินหรือเคยอยู่กินฉันสามีภริยาโดยมิได้จดทะเบียนสมรส บุตรบุญธรรม บุคคลที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน รวมทั้งบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด

3. ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดให้ความผิดการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวเป็นความผิดอันยอมความได้ ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562

เห็นควรให้แก้ไข มาตรา 36 (1) พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 ดังนี้

ในกรณีที่เกิดการกระทำความรุนแรงในครอบครัวและศาลมีคำสั่งคุ้มครองสวัสดิภาพ ประกอบกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวถูกดำเนินคดีอาญาอันเนื่องมาจากการกระทำความรุนแรงในครอบครัวด้วย หากผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวได้ปฏิบัติตามคำสั่งคุ้มครองสวัสดิภาพครบถ้วนแล้ว ให้ความผิดทางอาญานั้นมีผลดังต่อไปนี้

(1) หากการกระทำความรุนแรงในครอบครัวเป็นความผิดตามมาตรา 392

(2) หากการกระทำความรุนแรงในครอบครัวเป็นความผิดตามมาตรา 393

(3) หากการกระทำความรุนแรงในครอบครัวเป็นความผิดตามมาตรา 398

แห่งประมวลกฎหมายอาญา ให้ความผิดดังกล่าวเป็นความผิดอันยอมความได้

รายการอ้างอิง

- กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2562). **นิยามและประเภทครอบครัว**. <https://infocenter.nationalhealth.or.th/sites/default/files/นิยามและประเภทครอบครัว.pdf>
- กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2566). **รายงานการช่วยเหลือผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ประจำปีงบประมาณ 2566**. <https://opendata.nesdc.go.th/dataset/domestic-violence-2023>
- กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2568). **การกระทำความรุนแรงในครอบครัว**. <https://dwf.go.th/contents/71825>
- กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. (2567). **สิทธิมนุษยชน**. <https://thai-inter-org.mfa.go.th/th/page/สังคมและสิทธิมนุษยชน>
- กุลลาภแก้ว ภูเฝ้าพันธุ์. (2552). ผลกระทบจากการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรงในครอบครัว : ศึกษาพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550. [วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- คณิต ณ นคร. (2563). **กฎหมายอาญาภาคทั่วไป** (พิมพ์ครั้งที่ 7). วิญญูชน.
- ปกรณ มณีปกรณ์. (2555). **ทฤษฎีอาญาวิทยา**. เวิลด์เทรค.
- ปาลิรัฐ ศรีวรรณพฤกษ์. (2547). การอยู่ร่วมกันของบุคคลในความสัมพันธ์ในด้านครอบครัวตาม **กฎหมายฝรั่งเศส**. เครือข่ายกฎหมายมหาชนไทย. <http://public-law.net/publaw/view.aspx?id=142>
- พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562. (22 พฤษภาคม 2562). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่มที่ 136 ตอนที่ 67 ก, หน้า 172-190.
- พิชญาภา เจียมแท้. (2555). ความหมายและมาตรการทางกฎหมายต่อการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว: ศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ [วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล, อุทัยวรรณ แจ่มสุธี และอำนาจ เนตยสุภา. (2546). **รายงานวิจัยเรื่อง การประเมินกระบวนการยุติธรรมในการคุ้มครองสวัสดิภาพบุคคลที่ได้รับความรุนแรงในครอบครัว**. สถาบันพัฒนากระบวนการยุติธรรมเยาวชนและครอบครัว.
- สมชาย ปรีชาศิลปกุล. (2556). **บุคคลเพศหลากหลายในระบบกฎหมาย**. มูลนิธิเพื่อสิทธิและความเป็นธรรมทางเพศ.
- สุภัตรา สุภาพ. (2536). **สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี**. (พิมพ์ครั้งที่ 8). ไทยวัฒนาพานิช.
- The National Archives. (n.d.). **Domestic Violence, Crime and Victims Act 2004**. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2004/28/section/3>